

Recenzie

HOŠOFF, Boris a kol. (2020): **Vývoj a perspektívy svetovej ekonomiky: Transformácia počas pandémie koronavírusu SARS-CoV-2**. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. 254 s. ISBN 978-80-7144-314-8.

Posudzovaná monografia je v poradí už štrnástou v sérii publikácií EÚ SAV o vývoji a perspektívach svetovej ekonomiky. Jej ambíciou je načrtnúť celostný pohľad na svetovú ekonomiku. Skúma široké spektrum problémov a procesov, ktoré sú svojím charakterom multidimenzionálne a interdisciplinárne, a hľadá odpovede na ich riešenie. Určujúcim determinantom vývoja svetovej ekonomiky v roku 2020 bola pandémia covid-19, autori ale venujú pozornosť skúmaniu aj ďalších kľúčových problémov, ako sú napríklad zmeny prírodných podmienok, prehlbujúca sa polarizácia príjmov, priemysel 4.0, zavádzanie umelej inteligencie a ďalšie. Autorský kolektív čerpal dáta z medzinárodných inštitúcií (SB, MMF, WTO, OECD, EK, Európsky parlament, ECB, EIA, CPB atď.) a iných renomovaných vedeckých organizácií a nadnárodných spoločností.

Na jej vypracovaní sa podieľalo desať autorov, tentoraz výlučne z EÚ SAV. Vedúcim autorského kolektívu bol Ing. Boris Hošoff, PhD.

Oproti väčšine minulých vydaní monografia nie je štruktúrovaná do tematických blokov, ale – podobne ako pri minuloročnom vydaní – do kapitol, ktorých je osem. Úvodné tri kapitoly sa zaoberajú koronavírusovou krízou a jej vplyvom na globálnu svetovú ekonomiku a na Európsku úniu. Ďalšie štyri kapitoly skúmajú makroekonomický vývoj v EÚ, USA, Japonsku,

Číne a Ruskej federácii. Záverečná ôsma kapitola je venovaná vývoju globálneho obchodu a cien primárnych komodít.

Prvá kapitola *Pandemická kríza a globálna svetová ekonomika* skúma transformáciu ekonomík a spoločností. Za kľúčový fenomén posledných rokov považuje pokračujúci proces polarizácie spoločnosti, prehlbovanie príjmových nerovností, nesmierny nárast zadlženosti ekonomických subjektov, obrovský nárast úlohy finančného sektora a rast úlohy informácií. Rozhodujúci fenomén súčasnosti vidí v informáciách. Informačný priemysel podľa autorov prevládne nad tradičným priemyslom (automobilový, oceliarsky a hutnícky), veľké transnacionálne firmy budú ovládať stále väčšiu časť svetovej (globálnej) ekonomiky. Z uvedeného vyplýva logický záver, že nebude možné vrátiť sa do stavu pred pandémiou. Patričná pozornosť sa venuje ekologickým dôsledkom covidu-19, ktorý (paradoxne?) spomalil ekologickú deštrukciu, keďže došlo k obmedzeniu pohybu osôb a dopravy, a teda zníženiu spotreby energie a zníženiu emisií. Zároveň podľa geológov a klimatológov dôjde v budúcich desiatich rokoch k radikálnym zmenám prírodného prostredia – vysušaniu pôdy, extrémnym teplotám atď. Pritom zmena prírodných podmienok a pokles biodiverzity nesú so sebou zvýšené riziko ďalších vírusových pandemických chorôb. EÚ má ambíciu zostať lídrom v oblasti ekologizácie; zelený

plán, ktorého cieľom je do roku 2050 dosiahnuť uhlíkovú neutralitu, zostáva v platnosti bez ohľadu na pandemickú krízu.

Cieľom druhej kapitoly *Svetová vírusová kríza a jej vplyv na svetovú ekonomiku* je upozorniť na možné dôsledky svetovej pandémie nového koronavírusu na svetovú ekonomiku, ale aj poukázať na možné riešenia stabilizácie svetovej ekonomiky a pokrízový vývoj. Analýza problematiky sa odvíja od faktu, že koronavírusová pandémia viedla k najhlbšej svetovej recesii od druhej svetovej vojny a znamenala rast ekonomickej a politickej neistoty. Ide o svetový synchronizovaný pokles, ale jednotlivé štáty sú krízou zasiahnuté rozdielne. Kým v období svetovej finančnej krízy bola najviac postihnutá reálna ekonomika, teraz je to sektor služieb (hlavne cestovný ruch, ubytovanie a pohostinstvo, ale aj maloobchod a ďalšie odvetvia). Dôsledkom krízy je prehĺbenie disparity príjmov a neudržateľná zadlženosť. Zatiaľ čo pri finančnej kríze sa uplatňovala expanzívna menová politika a reštriktívna fiškálna politika, teraz štáty uplatňujú expanzívnu fiškálnu politiku. Výklad vyúsťuje do konštatovania, že dôsledkom covid-19 bude zvýšenie deficitu verejných financií. V eurozóne sa môže prehĺbiť proces divergencie, príjmovej polarizácie a narastanie regionálnych rozdielov. Pritom obrovské rezervy finančných aktív sú umiestnené v daňových rajoch, v oblasti prania špinavých peňazí, sivej ekonomiky, korupcie a iných netransparentných operáciách.

Tretia kapitola *Európska únia a dôsledky koronavírusovej krízy* analyzuje možné smery priemyselnej a sociálnej politiky EÚ v rokoch 2020 – 2027. Výrazom pokračujúcej koncentrácie v ekonomike je aj

francúzsko-nemecký návrh vytvoriť národných šampiónov, teda národných priemyselných gigantov a megapodnikov, ktoré by boli schopné konkurovať USA a Číne v rámci globálnej svetovej ekonomiky. Cieľové zameranie EÚ na ekologizáciu, digitalizáciu a personalizáciu produkcie je podľa autorov správne. Ekologizácia znamená menej vyrobenej produkcie, menej odpadu a zároveň menšiu potrebu produkčných kapacít, zníženie nároku na dopravnú obslužnosť a zníženie potreby dopravných prostriedkov. Digitalizácia a práca s informáciami bude hlavným hýbateľom inovácií a budúceho technického rozvoja vrátane konkurencieschopnosti. Prechod na cirkulárnu ekonomiku obmedzí celkovú materiálnu spotrebu. Individualizácia a kvalita produkcie (dlhšie využívanie výrobku) odstráni nadbytočnú produkciu (použitím digitálnych systémov a umelej inteligencie), čo zníži tlak na suroviny a energetické zdroje, zníži rozsah odpadu, a teda aj záťaž pre životné prostredie. Pandémia znamenala aj výrazný nárast sociálnych problémov – ľudia sú frustrovaní z nútenej karantény a absencie sociálnych kontaktov. Možno súhlasiť s myšlienkou autorov, že „ak nebude dôvera vo vzťahoch medzi obyvateľstvom a štátom, väčšina opatrení bude chápaná ako nanútená a bude obrovská snaha ich obchádzať“ (s. 96). Analýza vyúsťuje do konštatovania, že návrat do situácie pred krízou (covid-19) nie je možný, treba začať celkovú transformáciu spoločnosti vo väzbe na jej udržateľnosť.

Výklad v štvrtej kapitole *Európska únia – hlboká recesia, riziko fragmentácie a neistý výhľad* začína konštatovaním, že po siedmich rokoch ekonomického rastu prišiel

šok v podobe epidémie koronavírusu. V roku 2020 sa očakáva pokles ekonomiky eurozóny o 8,75 %. V dôsledku zavedenia prísneho obmedzenia pohybu osôb najväčšie straty zaznamenal maloobchod, doprava, umenie, zábava a turizmus. Rada Ecofin 23.5.2020 aktivovala všeobecnú únikovú doložku v rámci PSR, ktorá umožňuje krajinám v prípade výrazného zhoršenia ekonomickej situácie v eurozóne (EÚ) upustiť od plnenia požiadavky fiškálnej konsolidácie. V EÚ bol vytvorený nový nástroj obnovy – NGEU vo výške 750 mld. eur; finančné prostriedky z NGEU sa budú investovať prostredníctvom grantov a úverov. Zdieľame záver autorov, že prioritne treba obnoviť riadne fungovanie jednotného trhu, keďže pandémia vážne zasiahla tri zo štyroch slobôd (voľný pohyb ľudí, tovarov a služieb), ako aj zintenzívniť spoluprácu v oblastiach zdravotníctva a krízového riadenia. Rozhodujúcou výzvou zostáva súbežný prechod na zelenú a digitálnu Európu. K doterajším rizikám ohrozujúcim ekonomický rast (pretrvávajúce geopolitické faktory, rastúci protekcionizmus) sa pridal nový výrazný zdroj rizík v podobe šírenia SARS-CoV-2.

Piata kapitola má názov *Hospodársky vývoj USA a Japonska*. Pandémia ukončila najdlhšiu povojnovú expanziu hospodárskeho cyklu v USA trvajúcu 128 mesiacov (júl 2007 – február 2020). Aj tu boli najviac zasiahnuté tie pracovné pozície, ktoré si vyžadujú sociálny kontakt a vzájomnú interakciu so zákazníkmi (stravovacie a ubytovacie služby, maloobchod, vzdelávanie, ale aj odvetvia zdravotníckych služieb). Autori konštatujú, že americká ekonomika je rozdelená, rastú rozdiely v ekonomickej úrovni regiónov a štátov

a príjmové nerovnosti. Analyzujú regionálne rozdiely v ekonomickej úrovni: tvorba HDP sa koncentruje na severovýchode USA, ale regióny s veľkou tvorbou pridanej hodnoty sú aj v západnej časti (Skalnate vrchy, Juhozápad a Ďaleký západ); naproti tomu stredná a juhovýchodná časť USA vykazuje výrazne nižšiu rast HDP. Súčasne sa zvyšujú rozdiely v životnej úrovni medzi regiónmi USA, ako aj ekonomicke a sociálne rozdiely medzi skupinami obyvateľstva. Tie boli v USA vždy, ale pandémia, ktorá mala dopad hlavne na ľudí s nízkym vzdelaním, ich ešte viac zvýraznila.

Druhá časť tejto kapitoly je venovaná aktuálnemu ekonomickému vývoju Japonska a dlhodobým problémom japonskej ekonomiky, ako sú deficitné financovanie a vysoké zadĺženie sprevádzané starnutím obyvateľstva. Pandémia si vyžiada väčšie výdavky z verejných zdrojov; na druhej strane v dôsledku oslabenia ekonomickej aktivity na strane ponuky aj dopytu sa príjmy rozpočtu v roku 2020 budú znižovať. Zároveň sa dlhodobo zvyšuje záťaž v podobe starnúceho obyvateľstva. Kombinácia dvoch dlhodobých trendov – nízka miera pôrodnosti a rast očakávanej dĺžky života pri narodení – zásadným spôsobom ovplyvní štruktúru japonského obyvateľstva v budúcnosti. To vytvára potenciálny priestor na zvýšenie participácie žien na trhu práce a väčšie zamestnávanie cudzincov.

Šiesta kapitola *Hospodársky vývoj Číny – spomaľovanie rastu* sa zameriava na základné vývojové tendencie v čínskom priemysle, službách a obchode v roku 2019. V danom roku došlo k ďalšiemu spomaľeniu ekonomického rastu (6,1 %), avšak potenciál čínskej ekonomiky zostáva na

vysokej úrovni. Z ekologického hľadiska je v Číne problematická vysoká spotreba uhlia; Čína je najväčším producentom skleníkových plynov vo svete. Obchodné vzťahy Číny sú poznamenané rivalitou s USA, ako aj situáciou v svetovom obchode; USA sa snažia obmedziť vplyv Číny na ich domácu ekonomiku, ako aj obmedziť posilňovanie postavenia Číny vo svete. Čína má ambíciu stať sa vedúcou krajinou v oblasti výskumu, vývoja a inovácií. Realizuje ambiciózne programy v oblasti výskumu, napríklad kozmický výskum – program výskumu Mesiaca, navigačný systém BeiDou – nová verzia satelitnej siete, ktorá bude konkurovať sieťam GPS (USA), Galileo (Európa) a Glonass (Rusko). Autori rezumujú, že udalosti doma a v zahraničí (vplyv pandémie koronavírusu, intenzita a charakter obchodných vzťahov medzi Čínou a USA a ďalšími krajinami) sú faktormi, ktoré prinášajú riziká, ale ich veľkosť, intenzitu a trvanie možno len ťažko odhadovať.

Siedma kapitola má názov *Ruská federácia – aj napriek slabšiemu výkonu ekonomiky v predošlom roku ruské orgány možný vplyv pandémie nepodceňovali*. Kapitola začína s vysvetľovaním, že epidémia koronavírusu zasiahla krajinu neskôr než iné štáty, pričom prvým kanálom zasiahnutia ekonomiky koronavírusom bol externý sektor – v dôsledku poklesu svetových cien ropy a ďalších komodít znížil sa fyzický objem aj hodnota ruského exportu. Plávajúci kurz rubľa poslužil ako nárazník čiastočne absorbujúci ekonomický šok v externom prostredí. Centrálna banka znižovala kľúčovú úrokovú sadzbu na rekordné minimum a promptne zaviedla viaceré opatrenia na zvýšenie nezávislosti

od vonkajšieho prostredia. V RF boli zavedené bankové karty nového domáceho platobného systému Mir s cieľom znížiť závislosť od západných systémov ako MasterCard, Visa a ďalšie. V lete 2020 prezident V. Putin podpísal zákon o legalizácii kryptomien ako bitcoin a ďalších – občania môžu kryptomeny legálne nakupovať a predávať. Autori upriamujú pozornosť na pokračovanie mocenskej konfrontácie so Západom (informačná vojna a pod.). Objektom geopolitického súperenia naďalej zostáva aj budovanie infraštruktúry surovinového exportu (Nord Stream II, Turk Stream); kontrakt o tranzite zemného plynu cez Ukrajinu do EÚ bol nakoniec predĺžený o ďalších päť rokov. Z medzinárodného hľadiska je dôležitou zmenou ustanovenie, že ústava RF bude nadradená medzinárodnému právu. V závere kapitoly autori približujú rozvojové ciele RF do roku 2030 a konštatujú, že rizikom ďalšieho vývoja ostávajú geopolitické faktory, ale aj hroziace ďalšie vlny epidémie koronavírusu. Kľúčovými bude ďalší vývoj cien ropy a vonkajšieho dopytu a zotavovanie globálnej ekonomiky.

V záverečnej, ôsmej kapitole *Vývoj globálneho obchodu a cien primárnych komodít* autori uvádzajú, že globálny obchod zaznamenal v posledných rokoch turbulentný vývoj. Po neočakávanom raste a dvoch rokoch spomalenia (od roku 2017) sa v roku 2020 očakávalo oživenie; pandémie koronavírusu však otriasla globálnym obchodom a spôsobila jeho hlboký pokles – až o 18,5 %. V dôsledku klesajúceho dopytu po komoditách došlo k zníženiu cien primárnych komodít, najmä energetických. Cena ropy sa prepadla najviac od roku 1991 a dlhodobo by nemala

presahovať úroveň 60 USD/bbl. V roku 2020 došlo ku konvergencii svetových cien plynu. Aktuálne ceny spotového plynu odzrkadľujú akútny stav presýtenia tohto trhu v dôsledku kombinácie nábehu novej ponuky (LNG), teplej zimy a ekonomických reštrikcií spojených s koronapandémiou. Pokračovanie prepravy plynu cez Ukrajinu spolu s dostavbou nových tranzitných trás udržiava európsky trh so zemným plynom momentálne dobre zásobený a ceny plynu sú na úrovni historických miním (s. 237). Cenový vývoj tejto komodity bude ako vždy vo veľkej miere závisieť od počasia a dopytu počas zimných mesiacov. Stotožňujeme sa s autormi, že „naplnenosť zásobníkov plynu a aktuálne nevyužívaná exportná kapacita LNG neumožnia ani v budúcom roku výraznejší nárast cien zemného plynu“ (s. 238).

Pozitívne hodnotíme zhrnutia na konci jednotlivých kapitol. Oproti minulým vydaniam sa na konci monografie neuvádza súhrnné *Zhrnutie* v slovenskom a anglickom jazyku. Literatúra je v závere monografie uvedená podľa kapitol, čo považujeme za prehľadnejšie.

Posudzovaná monografia, ktorá analyzuje najnovšie trendy v svetovej ekonomike v súčasnom období jej rozvoja, je spracovaná na vysokej odbornej úrovni. Určená je nielen odbornej a podnikateľskej verejnosti, ale aj študentom a pedagógom ekonomických fakúlt. Publikácia nadväzuje na predchádzajúce monografie kolektívu autorov z EÚ SAV, ktoré vychádzajú pravidelne s ročnou periodicitou, čím prispieva ku kontinuite poznávania vývoja svetovej ekonomiky. Zároveň nastolené problémy poskytujú námety pre ďalší vedecký výskum.

Vladimír Gonda

DOI: <https://doi.org/10.31577/ekoncas.2021.07.06>